

УДК 619:616.993.192.1:635.5

Л.С. КОРОЛЕНКО, канд. вет. наук, начальник головного управління ветеринарної медицини в Дніпропетровській області
Т.В. МАРШАЛКІНА, канд. вет. наук
Г.В. ЗАЙКІНА, наук. співробітник
Інститут сільського господарства степової зони НААН України, Дніпропетровськ

СУЧАСНИЙ СТАН ЩОДО ЕНДОПАРАЗИТАРНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ СВІЙСЬКОЇ ПТИЦІ У ГОСПОДАРСТВАХ СТЕПОВОЇ ЗОНИ УКРАЇНИ

Узагальнено результати епізоотологічного моніторингу гельмінтозів та еймеріозів свійської птиці у промислових, фермерських і присадибних господарствах степової зони України, проведеного в 2011–2013 рр. Визначено видовий склад збудників, екстенсивність та інтенсивність кишкових інвазій з урахуванням способу утримання птиці, сезонності спалахів і вікової динаміки.

Птахівництво в Україні – важлива галузь сільського господарства. Для оптимізації продукції програми та збільшення виробництва продукції птицю слід забезпечити високоякісними кормами, належними умовами утримання й високим рівнем ветеринарного обслуговування. Благополуччя сільськогосподарської птиці щодо інвазійних хвороб залежить від здійснення ветеринарно-санітарних заходів, спрямованих на ліквідацію паразитних мікро- та макроорганізмів, для яких організм хазяїна є місцем тимчасового або постійного мешкання і джерелом живлення. Серед паразитарних хвороб найбільш поширені гельмінтози й еймеріози, які уражують птицю всіх видів. Тому вивчення поширення цих інвазійних захворювань сільськогосподарської птиці в зональному аспекті має не лише наукове, але й практичне значення, оскільки дає змогу підвищувати ефективність лікувально-профілактичних заходів.

Мета роботи – визначити епізоотологічну ситуацію та видовий склад гельмінтів і еймерій свійської птиці в умовах різних типів господарств степової зони України залежно від способу її утримання з урахуванням сезонності спалахів інвазій і вікової сприйнятливості.

МАТЕРІАЛИ І МЕТОДИ

Моніторинг проводили у птахівницьких господарствах Дніпропетровської, Запорізької, Черкаської і Миколаївської областей з різною технологією утримання (у клітках, на підлозі).

З метою вивчення поширення гельмінтозів і еймеріозів птиці було проаналізовано (за результатами звітної документації й лабораторних досліджень) епізоотичну ситуацію за попередні роки. Відтак дослідження проводили за такою схемою: із пташників, де утримувалася птиця різних вікових груп, відбирали послід (з кожної групи не менше 30 проб) і трупи і направляли в лабораторію для дослідження. У 2011–2013 рр. було проведено 648 розтинів свійської птиці різного віку, гельмінтово-скопічно досліджено на гельмінто- та еймеріоносійство 7914 проб посліду.

При виконанні запланованих робіт використовували загальноприйняті методи гельмінтологічних і протозоологічних досліджень: метод флотації і комбінований, удосконалений І.І. Коваленко та ін., 1993 [1]; метод повних гельмінтологічних розтинів за К.І. Скрябіним, 1928 [2]; метод кількісного визначення ооцист еймерій в 1 см³ матеріалу за В.С. Сумцовим, 1992 [5]; видову належність гельмінтів визначали за К.І. Скрябіним і Е.М. Матевосьяном, 1945 [3], А.Н. Чертковою та О.М. Петровим, 1961 [4]; видову належність ооцист еймерій – згідно з ДСТУ 5079:2008 [6].

РЕЗУЛЬТАТИ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

Встановлено, що інвазованість птиці ендopазитами залежить від технології утримання й проведення загальних і спеціальних ветеринарних заходів. Так, при утриманні птиці в клітках гельмінтів і еймерій не виявляли. Тільки в одно-

му спеціалізованому господарстві з утриманням курей у кліткових батареях було діагностовано спалах еймеріозу. Не зареєстровано інвазії також у господарствах, де птицю утримують на підлозі, але своєчасно здійснюють загальні профілактичні заходи. Проте в більшості фермерських і присадибних господарств, де птицю утримують на підлозі з вигулom, гельмінто- й еймеріоносійство виявляли впродовж року. Так, у зимово-весняний період кури були інвазовані аскаридіями *Ascaridia galli* і *A. dissimilis*, капіляріями *Capillaria obsignata*, *C. bursa* і *C. caudinflata*, гетераками *Heterakis gallinarum*, томінксами *Thominx collaris*, райетинами *Railletina cesticillus* і трихостронгілюсами *Trichostrongylus tenuis* на 5,7–90% з незначною інтенсивністю (поодинокі гельмінти), а молодняк – на 13,3–100% із середньою інтенсивністю – до десятка паразитних червів різних стадій розвитку. Індики були інвазовані збудниками аскаридіозу, капіляріозу, томінксозу за екстенсивності інвазії 10–100%. Інтенсивність інвазії – поодинокі гельмінти.

У гусей, яких утримували на підлозі з використанням сухопутного й водного вигулу, було виявлено гельмінтоносійство гангулетераками *Ganguleterakis dispar*, капіляріями *Capillaria anseris*, амідостомами *Amidostomum anseris* і трихостронгілюсами *Trichostrongylus tenuis* за екстенсивності інвазії 8–100%. Інтенсивність інвазії – незначна (поодинокі гельмінти).

Страуси були інвазовані аскаридіями *Ascaridia ostriches*, капіляріями *Capillaria ostriches* і трихостронгілюсами *Libyostrongylus douglassii*. Екстенсивність інвазії становила 6–60%, а інтенсивність – до десятка паразитних червів різних стадій розвитку.

Таблиця – Екстенсивність інвазій птиці різних видів у промислових, фермерських та присадибних господарствах степової зони України залежно від пори року (min–max)

Вид птиці	Виявлені паразити	Екстенсивність інвазії, %					
		2011		2012		2013	
		зимово-весняний період	літньо-осінній період	зимово-весняний період	літньо-осінній період	зимово-весняний період	літньо-осінній період
Кури	<i>Ascaridia galli</i>	12–100	12–100	5,7–90	8–100	13,3–100	33,3–100
	<i>Capillaria sp.</i>	12–92	24–100	24–80	8–100	20–100	20–100
	<i>Heterakis gallinarum</i>	–	16	40–63	16	28	8–100
	<i>Trichostrongylus tenuis</i>	28	72–84	20	100	–	100
	<i>Thominx collaris</i>	20	–	–	–	44	–
	<i>Raillietina cesticillus</i>	–	28	14	–	50	60–100
	<i>Eimeria sp.</i>	3,5–16	8–100	6–100	30–100	6,6–100	16–100
Індики	<i>Ascaridia dissimilis</i>	–	8	–	84	50–100	56–100
	<i>Heterakis gallinarum</i>	–	4	–	28	–	100
	<i>Capillaria sp.</i>	10–100	52–100	–	84	100	100
	<i>Thominx collaris</i>	–	–	–	–	100	–
	<i>Trichostrongylus tenuis</i>	–	72	–	–	–	–
	<i>Eimeria sp.</i>	16	12–50	28	2,5–28	–	68–100
Гуси	<i>Ganguleterakis dispar</i>	16–100	24–68	74	12–74	8	50
	<i>Capillaria anseris</i>	28–100	28–100	68–100	10–60	32–100	4–100
	<i>Amidostomum anseris</i>	20	30–100	–	–	–	8–24
	<i>Trichostrongylus tenuis</i>	–	100	84	100	–	100
	<i>Ascaridia galli</i>	–	–	–	–	–	48
	<i>Drepanidontenia lanceolata</i>	–	33	–	16	–	–
	<i>Eimeria sp.</i>	16	12–100	100	66,7–100	8–28	100
Качки	<i>Trichostrongylus tenuis</i>	–	48	–	–	–	–
	<i>Tizzeria pernicioza</i>	–	4	–	–	–	–
Страуси	<i>Ascaridia ostriches</i>	–	–	60	–	–	–
	<i>Capillaria ostriches</i>	–	–	58	–	–	–
	<i>Libyostrongylus douglassii</i>	–	–	6	–	–	–
	<i>Eimeria sp.</i>	–	–	60	–	–	–
Перепели	<i>Ascaridia quails</i>	–	–	8,5	–	–	–
	<i>Capillaria quails</i>	–	–	8	–	–	–
	<i>Eimeria sp.</i>	–	–	16	–	–	28

У перепелів було зареєстровано капілярій *Capillaria quails* з екстенсивністю інвазії 8% та аскаридій *Ascaridia quails* – 8,5%.

Особливо високу інтенсивність гельмінтозних інвазій виявлено в молодняку курей та індиків присадибних господарств у літньо-осінній період. У птиці реєстрували збудників нематодозів (аскаридії, капілярії, гетеракиси, томінкси, трихостронгілюси) і цестодозу (райетини) з екстенсивністю інвазії 4–100% і 28–100% відповідно.

У гусей і гусенят у цей період було зафіксовано гельмінтоценози, представлені такими нематодами, як капілярії, гангулетеракиси, амідостоми, трихостронгі-

люси, з екстенсивністю інвазії 4–100%, а також цестодами – дрепанідотеніями (збудник *Drepanidontenia lanceolata*), екстенсивність інвазії яких дорівнювала 16–33%, а інтенсивність – десяткам гельмінтів. Качки були уражені трихостронгілюсами з екстенсивністю інвазії 48%.

Результати моніторингу епізоотичної ситуації й паразитологічних досліджень свійської птиці щодо еймеріозів свідчать про значне їх поширення.

У більшості фермерських і присадибних господарств, де птицю утримують на підлозі з використанням вигулу, еймеріозну інвазію виявляли впродовж року. У зимово-весняний період у 6,6–100% птиці фермерських і присадибних госпо-

дарств зареєстровано також еймеріоз: у курей виявили чотири види еймерій (*E. tenella*, *E. acervulina*, *E. maxima*, *E. necatrix*), індиків – три (*E. adenoides*, *E. meleagridis*, *E. gallopavonis*), гусей – три (*E. anseris*, *E. nocens*, *E. truncata*), качок – один (*Tyzzeria pernicioza*), страусів – один (*E. ostriches*), перепелів – два (*E. bateri* та *E. uzura*). Інтенсивність еймеріозної інвазії була слабкою – поодинокі ооцисти в полі зору мікроскопа. У теплий період року зараженість еймеріями птиці всіх видів зростала й становила 2,5–28% у дорослої птиці й 50–100% – у молодняку. При цьому інтенсивність інвазії була середньою – кілька десятків збудників у полі зору мікроскопа, що нерідко спри-

чиняло спалахи захворювання у фермерських і присадибних господарствах. Результати моніторингу подано в таблиці.

Під час моніторингу в різних видів птиці спостерігали, крім моноінвазій, асоціативні гельмінтозно-протозойні та змішані гельмінтозні інвазії. У курей діагностували трихостронгільозно-капіляріозно-гетеракозно-аскаридіозно-райєтинозно-еймеріозну, капіляріозно-аскаридіозно-еймеріозну, аскаридіозно-еймеріозну, капіляріозно-еймеріозну, аскаридіозно-гетеракозно-капіляріозно-еймеріозну, трихостронгільозно-капіляріозно-еймеріозну, гетеракозно-аскаридіозно-еймеріозну, гетеракозно-еймеріозну, капіляріозно-аскаридіозну інвазії.

В індиків – аскаридіозно-капіляріозно-томінксозну та аскаридіозно-гетеракозно-капіляріозно-еймеріозну інвазії.

У гусей – трихостронгільозно-капіляріозно-гангулетеракозно-амідостомозно-аскаридіозну, капіляріозно-гангулетеракозно-еймеріозну, капіляріозно-еймеріозну та гангулетеракозно-еймеріозну інвазії.

У качок – аскаридіозно-капіляріозно-гетеракозно-еймеріозну інвазію.

У страусів – аскаридіозно-капіляріозно-еймеріозну інвазію.

У перепелів – капіляріозно-аскаридіозно-еймеріозну інвазію.

ВИСНОВКИ

1. Упродовж 2011–2013 рр. визначено епізоотичну ситуацію і видовий склад гельмінтів та еймерій свійської птиці в умовах різних типів господарств степової зони України залежно від способу її утримання з урахуванням сезонності спалахів інвазій і вікової сприйнятливості. За результатами досліджень встановлено відсут-

ність збудників інвазійних хвороб лише при систематичному проведенні ветеринарно-санітарних і спеціальних протипаразитарних заходів.

2. При утриманні курей та індиків на підлозі гельмінтів і еймерій виявляли впродовж року. У зимово-весняний період реєстрували інвазованість птиці аскаридіями, капіляріями, гетеракісами, трихостронгільюсами, томінксами та райєтинами з екстенсивністю інвазії 5,7–100% і незначною інтенсивністю інвазійних елементів – від поодиноких до кількох десятків екземплярів. У літні й осінні місяці екстенсивність інвазії становила 4–100%, а інтенсивність – до кількох десятків інвазійних елементів.

3. При обстеженні гусівницьких господарств у зимово-весняний період було виявлено гельмінтоносійство гангулетеракісами, амідостомами, трихостронгільюсами й капіляріями з екстенсивністю інвазії 8–100%. У теплу пору екстенсивність інвазії птиці цими гельмінтами зросла до 100%. Також було зафіксовано дрепанідотенії з екстенсивністю інвазії 16–33%. Інтенсивність інвазійних елементів коливалась від поодиноких екземплярів до кількох десятків.

4. Страуси були інвазовані аскаридіями, капіляріями та трихостронгільюсами з екстенсивністю інвазії 6–60%. У перепелів реєстрували капілярій з екстенсивністю інвазії 8% та аскаридій – 8,5% з незначною інтенсивністю інвазійних елементів.

5. За результатами досліджень у різних видів птиці, крім моноінвазій, встановлено асоціативні гельмінтозно-протозойні й змішані гельмінтозні інвазії.

6. Екстенсивність еймеріозної інвазії свійської птиці в зимово-весняний період року коливалась від 3,5 до 100%, у теплу пору року становила 2,5–28% у дорослої птиці й 50–100% – у молодяку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. ДСТУ 5079:2008 Ветеринарна медицина. Методи лабораторної діагностики еймеріо-

зів. – Введ. 2008–10–11. – К.: Держспоживстандарт України, 2009. – 10 с.

2. Коваленко **И.И.** Методические указания по диагностике эймериозов и гельминтозов гусей / И.И. Коваленко, И.В. Герман. – К., 1993. – 8 с.
3. Скрябин **К.И.** Метод полных гельминтологических вскрытий позвоночных, включая человека / К.И. Скрябин. – М.: Изд. 1-го Моск. гос. университета, 1928. – 43 с.
4. Скрябин **К.И.** Ленточные гельминты (геминтолипидиды) домашних, охотничье-промысловых птиц / К.И. Скрябин, Е.М. Матевосян. – Москва: ОГИЗ, 1945. – 478 с.
5. Сумцов **В.С.** Рекомендации по диагностике эймериоза кроликов / В.С. Сумцов, А.П. Коломацкий, В.В. Сентюрин – Харьков, 1992. – 10 с.
6. Черткова **А.Н.** Гельминты домашних куриных птиц и вызываемые ими заболевания / А.Н. Черткова, А.М. Петров. – М., 1959. – Т. 1. – 363 с.

Одержано 24.12.2013

Современная ситуация относительно эндопаразитарных заболеваний сельскохозяйственной птицы в хозяйствах степной зоны Украины. Л.С. Короленко, Т.В. Маршалкина, А.В. Заикина

Обобщены результаты эпизоотологического мониторинга гельминтозов и эймериозов сельскохозяйственной птицы в промышленных, фермерских и приусадебных хозяйствах степной зоны Украины за 2011–2013 гг. Определен видовой состав возбудителей, экстенсивность, интенсивность инвазии с учетом способа содержания птицы, сезонности и возрастной динамики.

Current status on endoparasitic diseases of poultry on the farms of the steppe area of Ukraine. L.S. Korolenko, T.V. Marshalkina, G.V. Zaikina

In the article materials are expounded on the spread of helminthosis and eimeriosis invasions of agricultural poultry on the farms of the steppe area of Ukraine for 2011–2013. Determined the species composition of pathogens, certain extensively and intensity of intestinal invasions alongside with their dependence on the method of maintenance, growing technology, poultry age and season have been determined. ◉

